

MIC TRATAT DESPRE ÎNTÂLNIRE ȘI DIALOG

Pierre Claverie s-a născut la Alger, în 1938, într-o familie de francezi stabiliți în Algeria. După terminarea liceului, în 1957, a plecat în Franța, la Universitatea din Grenoble, pentru a studia matematica, fizica și chimia. După doi ani a intrat în noviciatul dominicanilor din Lille, revenind apoi în Algeria în 1967.

Aici a început să studieze araba, pe care a reușit curând s-o vorbească fluent. Totodată, a început să ia legătura cu musulmani algerieni și a aprofundat istoria și spiritualitatea religiei lor. În 1981, a fost numit episcop de Oran, iar în 1987 a fost numit în Consiliul Pontifical pentru Dialogul Interreligios. În același an, a cerut cetățenia algeriană, care nu i-a fost acordată niciodată.

În timpul războiului civil din Algeria, Claverie a condamnat atrocitățile comise de islamiști și a primit în secret în Biserică tineri algerieni deveniți creștini ca reacție față de extremismul musulman. În 1994, a participat la Sinodul Episcopilor pentru Africa, desfășurat la Roma, și a denunțat lașitatea asasinării a patru misionari pentru Africa și a altor patru călugări. A fost el însuși asasinat la 1 august 1996, la două luni după decapitarea a șapte călugări trapiști răpiți de la mănăstirea Notre Dame de l'Atlas.

Alte scrieri: *Le Livre de la foi. Révélation et Parole de Dieu dans la tradition chrétienne*, Cerf, Paris, 1996; *Donner sa vie. Six jours de retraite sur l'Eucharistie*, Cerf, 2003; *Il est tout de même permis d'être heureux. Lettres familiales 1967-1969*, Cerf, 2003; *Je ne savais pas mon non. Mémoires d'un religieux anonyme*, Cerf, 2006; *Cette contradiction continuellement vécue. Lettres familiales 1969-1975*, Cerf, 2007; *Humanité plurielle*, Cerf, 2008; *Marie, la Vivante. Sept jours de retraite avec Marie*, Cerf, 2008; *Petite Introduction à l'Islam*, Cerf, 2010; *Quel bonheur d'être croyant! Vie religieuse en terre algérienne*, Cerf, 2012; *Là où se posent les vraies questions. Lettres familiales 1975-1981*, Cerf, 2012; *Le livre de nos passages. La Bible*, Cerf, 2014.

PIERRE CLAVERIE

Mic tratat
despre întâlnire
și dialog

Introducere de
Anne-Catherine Meyer, O.P.

Traducere din franceză și cuvânt înainte de
Monica Broșteanu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Ioana Nedelcu
Corector: Marieva Ionescu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Paper Print – Brăila

Pierre Claverie
Petit traité de la rencontre et du dialogue
© Les Éditions du Cerf, 2004

© HUMANITAS, 2015, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Claverie, Pierre

Mic tratat despre întâlnire și dialog / Pierre Claverie;

Monica Broșteanu (trad., pref.); Anne-Catherine Meyer (pref.). –

București: Humanitas, 2015

ISBN 978-973-50-4860-0

I. Broșteanu, Monica (trad.) (pref.)

II. Meyer, Anne-Catherine (pref.)

28

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382; 0723 684 194

Cuvânt înainte

În atmosfera profund marcată de atentatele teroriste de la Paris, dar și de atrocitățile comise de așa-zisul Stat Islamic, pericolul este mare ca societățile, deja atomizate din pricina individualismului, a omniprezentului spirit de competiție și a neîncrederii generale, să reacționeze printr-o radicalizare identitară, o închisare culturală și chiar printr-o agresivitate față de toți cei percepuți ca „intruși“, ca „venetici“ sau doar ca lipșiți de reacție.

Autorul cărții de față a ales calea spinoasă, dar singura vrednică de om, a deschiderii și dialogului. Este un martor cât se poate de credibil pentru valorile pe care le susține, întrucât și-a plătit convingerile cu viața.

Pierre Claverie s-a născut la Alger, în 1938, într-o familie de francezi stabiliți în Algeria (*pieds noirs*). A avut o copilărie fericită, dar nici un contact cu localnicii arabi. După terminarea liceului, în 1957, a plecat în Franța, la Universitatea din Grenoble, pentru a studia matematica, fizica și chimia. După doi ani însă a intrat în noviciatul

dominicanilor din Lille, unde a ajuns sub influența marilor teologi Marie-Dominique Chenu și Yves Congar. După ce, în 1965, a fost hirotonit preot și a făcut profesiunea în Ordinul dominican, a revenit în Algeria în 1967.

Abia atunci a început să studieze araba, pe care a reușit curând s-o vorbească fluent. Totodată, a început să ia legătura cu musulmani algerieni și a aprofundat istoria și spiritualitatea religiei lor. Religia populară din Algeria era lipsită de rigidități, însă veniseră din Egipt și din Arabia Saudită profesori de teologie care urmăreau să instaureze o formă mai „ortodoxă” de religie și să combată tradițiile non-arabe ale diverselor triburi de berberi, creând astfel o puternică mișcare fundamentalistă.

În 1967, comunitatea catolică din Algeria se împuținase dramatic, deoarece, în urma proclamării independenței țării, coloniștii francezi plecaseră în număr mare. Biserica își căuta rosturi noi într-o țară unde nu mai reprezenta în nici un fel o forță de care să se țină seama. Clericii și călugării care au ales să rămână acolo au optat pentru un „apostolat al prieteniei”. Claverie spunea: „Dialogul este o lucrare la care trebuie să revenim neconținut, căci numai el poate dezarma fanatismul, atât pe al nostru, cât și pe al celorlalți.”

Claverie ținea prelegeri la Institutul Diecezan din Alger, rue des Glycines, al cărui director a devenit când prietenul său Henri Teissier a ajuns episcop de Oran. Publicul său era alcătuit din algerieni din toate categoriile sociale. A refuzat numirea la Institutul Dominican din

Cairo și nici nu a voit să meargă să studieze la Institutul Pontifical de Studii Arabe și Islamice din Roma, deoarece voia să se identifice cu patria sa, Algeria.

În 1981, a fost numit episcop de Oran. La ceremonia consacării sale episcopale a vorbit în arabă și franceză despre locul Bisericii sale în Algeria, o minoritate în „Casa Islamului“, subliniind necesitatea respectului reciproc și a renunțării la orice formă de propagandă agresivă sau de fanatism. Unele dintre primele sale gesturi de episcop au fost să doneze o biserică pentru a fi transformată în moschee și să înființeze în cadrul episcopiei un centru cultural, în care prietenii săi musulmani erau invitați să țină prelegeri și conferințe. S-a împrietenit și cu pastorul metodist David Butler.

Ca episcop, Claverie a fost în primul rând un predicator. Nu-i era teamă să-și expună opiniile, dar accepta să fie contrazis. Avea o căldură umană care îi atrăgea pe mulți. Știa ca nimeni altul să lege și să întrețină prietenii durabile. Stilul său de viață era foarte simplu, monahal, acordând un loc privilegiat rugăciunii.

Urmând directivele Conciliului al Doilea din Vatican, Claverie a elaborat un mod original de abordare a dialogului cu Islamul. În vreme ce în Algeria se ascuțeau polemicele, el a lăsat deoparte „dialogul conferințelor“ și a îndemnat la încredere reciprocă într-un dialog al trăirii, al vieții laolaltă, cu respectarea conștiinței fiecăruia și căutând să asculte glasul Duhului Sfânt vorbind și din afara granițelor vizibile ale Bisericii.

În 1987, Pierre Claverie a fost numit în Consiliul Pontifical pentru Dialogul Interreligios. Dialogul însemna acceptarea sinceră a diferenței celorlalți, fără compromisuri în lucrurile esențiale. Mai târziu, a contribuit la redactarea documentului Consiliului Pontifical intitulat *Dialog și proclamare*, care vedea un loc pentru Islam în planul divin de mântuire, ca una dintre credințele ce-l pot duce pe om la Dumnezeu.

Pe fondul intoleranței crescânde din Algeria, în 1988, Claverie a fost invitat să-și prezinte ideile la moscheea din Paris. Acea conferință celebră în arabă și franceză a început cu deplângerea moștenirii de polemici și excluderi dintre creștini și musulmani. A subliniat importanța contactelor și schimburilor de idei, necesitatea de a se recunoaște unii pe alții drept ființe libere și responsabile și de a crea un climat de încredere și prietenie, asumându-și totodată diferențele. A făcut apel la reciprocitate drept condiție pentru dialog.

În anul 1987, Claverie a cerut cetățenia algeriană. Deși aceasta nu i-a fost acordată niciodată, a fost îndrăgit de foarte mulți algerieni. Între timp, Biserica catolică își pierduse orice poziție socială în Algeria: creștinii fuseseră dați afară din posturile de răspundere, instituțiile creștine de învățământ și asistență trecuseră în mâinile statului. Caracterul arabo-musulman al țării era tot mai accentuat și mulți creștini au ales să plece. Misionarii care au rămas au făcut-o fiindcă așa au simțit că trebuie. Claverie nu a regretat pierderea de influență a Bisericii. Deși acum majoritatea credincioșilor era alcătuită din

studenți și din angajați străini care munceau temporar acolo, el insista asupra necesității integrării în contextul algerian.

Între timp, Frontul Islamic de Salvare (FIS) punea la cale o răzmeriță socială și islamică împotriva Frontului de Eliberare Națională, aflat la guvernare. Odată cu victoria FIS-ului în alegerile locale din 1991 și cu nerecunoașterea acestei victorii, scena a fost pregătită pentru războiul civil. Islamiștii au încercat să ia puterea cu ajutorul unor trupe de comando antrenate în Afganistan. Asasinarea președintelui Boudiaf în 1992 a fost urmată de uciderea unor intelectuali, scriitori și artiști. Curând, escaladarea violenței a atins și Biserica. Claverie a condamnat atrocitățile comise de islamiști și a primit în secret în Biserică tineri algerieni deveniți creștini ca reacție față de extremismul musulman. Era conștient de primejdia la care se expunea.

În 1994, Pierre Claverie a participat la Sinodul Episcopilor pentru Africa desfășurat la Roma, dar în anul acela a avut loc și asasinarea, în Algeria, a patru misionari pentru Africa și a altor patru călugări. Claverie a denunțat lașitatea asasinilor și a susținut că creștinii își au locul lor în Algeria – la picioarele Crucii. El spunea: „Un islamist și un *kāfir* („necredincios“) nu se pot împăca. Atunci, pe cine să alegi? Isus nu alege, ci zice: «Vă iubesc pe toți» – și moare.“ Cuvinte profetice!

Pierre Claverie a fost asasinat la 1 august 1996, la două luni după decapitarea a șapte călugări trapiști răpiți de la mănăstirea Notre Dame de l'Atlas din Tibhirine¹. A murit împreună cu șoferul său musulman, în urma exploziei unei bombe puse la intrarea în reședința episcopală. Apropiatii săi au spus că el se aștepta să fie ucis și că era pregătit pentru aceasta, ca pentru o ultimă etapă a misiunii sale.

A fost plâns de o mulțime de algerieni musulmani, care au declarat că-l consideră și părintele lor. La a zecea comemorare a morții sale, majoritatea celor care l-au omagiat au fost musulmani, printre care unii tineri care doar auziseră despre el, dar nu voiau să aleagă între violență și resemnare, ci, asemenea lui, să caute soluții constructive.

Monica Broșteanu

1. Despre aceștia, regizorul francez Xavier Beauvois a realizat minunata peliculă *Des Hommes et des Dieux* („Oameni și zei“), care a obținut premiul juriului la Cannes în 2010.

Meditația introductivă

Tema acestei reculegeri o port în suflet de când mă aflu în Algeria ca dominican, fiindcă mă confrunt cu o situație pe care v-o închipuiți: aceea a unor creștini cufundați într-o lume diferită. Este o șansă și totodată un risc: o Biserică minusculă într-un ocean musulman. Fostul ministru algerian al Cultelor spunea cu generozitate: „Sunteți o insulă în oceanul musulman“, dar suntem chiar mai puțin decât o insulă. Vă voi da câteva cifre pentru a descrie situația actuală a diecezei mele. Ea se schimbă și evoluează neîncetat, de la an la an. Dieceza mea de Oran numără șase milioane de algerieni – e mare, reprezintă întreg nord-vestul Algeriei. Între aceste șase milioane de locuitori, patru sute sunt creștini practicanți. Aceștia vin, efectiv, o dată pe săptămână, în locurile prevăzute, pentru a se ruga. În noiembrie 1989, pentru acești patru sute de practicanți și cele șase milioane de algerieni, dispun de douăzeci și șase de preoți și de șaiszeci și cinci de călugărițe.

Vedeți dar că, într-o astfel de situație, avem două opțiuni. Prima: de frica mediului în care trăim, să ne

retragem în noi înșine pentru a constitui un spațiu creștin solid, ceva ce s-ar putea numi o „Biserică de ambasadă“, întrucât cei patru sute de practicanți de care vorbesc sunt străini. Am putea constitui efectiv o Biserică de ambasadă, în care acești străini să-și regăsească obiceiurile, tradițiile, cultura țării lor de origine; să constituim un spațiu în care ei să poată respira. Este o opțiune posibilă.

Cealaltă opțiune este să ne spunem: deoarece ne confruntăm cu diferența, să încercăm să ne-o asumăm, s-o trăim și poate acest lucru ne-ar îmbogăți pe toți. Oamenii care vin să petreacă un timp în această țară musulmană au ocazia să descopere lumea musulmană, fapt ce provoacă adesea treziri ale credinței. Străini care, în țara lor de origine, au uitat calea Bisericii, sub presiunea mediului și a problemelor pe care acesta le ridică regăsesc drumul spre comunitate.

Deci, pe de o parte, să trăim, să asumăm diferența încercând să obținem astfel, pe cât posibil, o îmbogățire și, pe de altă parte, să profităm de această înstrăinare pentru a constitui comunități diferite de acelea pe care oamenii respectivi le-au cunoscut în țara de origine. Înstrăinarea este legată de patria și de originea diferită a membrilor acestor comunități, care provin din diverse confesiuni creștine.

Să vă descriu o comunitate medie din dieceza mea. Cea mai mare e alcătuită dintr-o sută până la o sută cincizeci de persoane. Într-o comunitate de cincizeci-șaizeci de creștini, avem opt până la zece naționalități foarte variate, cum ar fi: brazilieni, filipinezi, câțiva europeni,

arabi, fiecare cu tradiȚia și sensibilitatea creștină proprie – catolică, ortodoxă, protestantă, cu întreaga lor diversitate. Noi servim drept platformă de primire pentru toți. Întrucât lucrurile se petrec la dimensiuni umane, ne putem descoperi unii pe alții în diferenȚele noastre creștine. Aceste comunități sunt bogate, foarte-foarte bogate.

Iată, așadar, dubla opțiune posibilă. Trebuie să adaug imediat că, de fapt, nu putem alege exclusiv una sau alta. Nu vă faceți iluzii în privința noastră! Suntem și un loc în care străinii sunt fericiți să se întâlnească pentru a-și trage sufletul și a-și regăsi curajul în fața stresului zilnic provocat de agresiunea unei vieți dificile. E și asta, dar e și mai mult decât atât. Tot efortul nostru pastoral are drept scop să deschidă aceste comunități pentru a le pune în relație și în dialog între ele și cu mediul în care trăiesc. Vorbesc mult de acest lucru pentru că va constitui tema reculegerii de față: cum să ne asumăm diferenȚele, cum să trăim relația, cum să dialogăm. Veți spune că e ciudat, deoarece, fiind voi călătoriți trăitoare în clauzură, nu aveți nevoie de așa ceva. Nu sunt deloc convins că așa stau lucrurile.

Pe această temă cuprinzătoare voi încerca să-mi afirm câteva convingeri dobândite pe parcursul unei experiențe destul de îndelungate în această lume musulmană. M-am născut în Algeria, dar n-am descoperit lumea musulmană decât după independența Algeriei, întorcându-mă acolo în calitate de călugăr. Mi-am trăit tinerețea în ceea ce astăzi numesc „carapacea colonială“

și am descoperit astfel în ce măsură pot oamenii să trăiască efectiv fiecare într-o carapace fără să-și dea seama. Și, pentru că acea carapace s-a spart sub presiunea războiului din Algeria, îi mulțumesc lui Dumnezeu și încerc acum să sparg alte carapace și să nu mă închid în unele noi.

De atunci mi-am regândit credința, sau măcar am căutat în credința mea ceva care să mă poată ajuta să deschid ochii, să deschid ușile, să sparg carapacele, să pun oamenii în legătură, în sfârșit, să fac tot ce pot ca să nu se mai producă drame asemănătoare cu cele pe care le-am cunoscut în copilărie. Cine își duce viața doar între ai săi, sau doar pentru sine însuși, într-o bună zi ajunge să moară, și moare fără să știe de ce. Câți dintre aceia care și-au trăit tinerețea în Algeria n-au fost risipiți în cele patru colțuri ale lumii, întrebându-se și astăzi: ce s-a petrecut de fapt?

Mi-am memorat convingerile de credință, și asupra acestor convingeri aș vrea să meditez împreună cu voi în decursul acestei săptămâni.

Iată câteva jaloane:

– Mai întâi, aș vrea să spun cât este de dificilă întâlnirea. E evident, însă e chiar mai dificilă decât credeam; așadar, „întâlnire dificilă“, dar de ce e atât de dificilă? Ce strategii s-ar putea folosi pentru a o face cu puțință?

– Apoi, aș vrea să meditez asupra unui dat de bază al credinței noastre: „La început era Cuvântul.“ Convingerea că Dumnezeu vorbește și deci că la origine se află comunicarea, cuvântul. Ce înseamnă asta? Ce provoacă în noi?

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Introducere</i>	11
 Meditația introductivă	15
1. Dificultatea întâlnirii	
sau geografia întâlnirilor noastre.	23
<i>Înșuşirile fizice</i>	23
<i>Organizarea spațiului</i>	27
2. Strategia întâlnirii	36
<i>Constatări.</i>	36
<i>Cum se ratează întâlnirile</i>	39
<i>Cum să realizăm întâlniri reuşite.</i>	43
3. „La început a fost Cuvântul.“ Un cuvânt	
care ne scoate din carapace	49
<i>Cuvinte originare</i>	49
<i>Întâlniri cu Dumnezeu în Biblie</i>	51
4. Isus – om liber și eliberator	58
<i>Respectul față de celălalt</i> (Ioan 4, 1-42).	58
<i>O anume privire. Zaheu</i> (Luca 19, 1-10).	59
<i>Milostivirea nu ia în seamă judecata</i>	
(Ioan 8, 1-11)	61

	<i>Dumnezeu cheamă fără să ostenească: lucrătorii din ceasul al unsprezecelea (Matei 20, 1-16)</i>	64
	<i>Două eșecuri ale dialogului</i>	66
	<i>Refuzul puterii și slavei (Matei 4, 1-11)</i>	69
	<i>Un Dumnezeu aflat pe cale: Emaus (Luca 24, 13-35)</i>	70
	<i>Concluzie privind întâlnirile lui Isus</i>	70
5.	<i>Tatăl și cu mine una suntem (Ioan 14)</i>	72
	<i>Isus viu, liber și creator</i>	72
	<i>Ce înseamnă a crede în acest Dumnezeu?</i>	77
	<i>Un anume Dumnezeu</i>	79
6.	<i>Dialogul credinței</i>	83
	<i>A trăi în prezența Cuiva</i>	85
	<i>Ce înseamnă „a fi prezent“?</i>	88
	<i>A avea credință înseamnă a fi îndreptat</i>	91
	<i>A avea credință înseamnă a nu-ți pierde niciodată nădejdea în iubire</i>	92
7.	<i>Fericirile, legi ale întâlnirii</i>	96
	<i>Fericirea zero</i>	97
	<i>Fericți cei săraci în duh</i>	98
	<i>Fericți cei blânzi</i>	103
	<i>Fericți cei ce plâng</i>	105
	<i>Fericți cei ce flămânzesc și însetează după dreptate</i>	107
	<i>Fericți cei milostivi</i>	109
	<i>Fericți cei curați cu inima</i>	113
	<i>Fericți făcătorii de pace</i>	115
	<i>Fericți cei prigoniți pentru dreptate</i>	118
8.	<i>Rugăciunea creștină este un dialog</i>	123
	<i>Rugăciunea în lumea musulmană</i>	123
	<i>Rugăciunea creștină</i>	126

	<i>Rugăciunea: act de sărăcie</i>	129
	<i>A umbla împreună cu Dumnezeu</i>	132
	„Tatăl nostru“	134
	<i>Euharistia și mijlocirea</i>	135
9.	Biserica, o comunitate de dialog	138
	<i>Ce nu este Biserica</i>	138
	<i>Biserica, un singur trup în Duhul</i>	140
	<i>Slujirea în adevăr</i>	144
	<i>Ambasadori ai împăcării</i>	145
10.	Viața călugărească, școală și piatră	
	de încercare a dialogului	151
	<i>Școală</i>	151
	<i>Rumegarea Cuvântului</i>	154
	<i>Tăcere, asceză și milostivire</i>	155
	<i>Jurămintele călugărești</i>	158
	<i>Viața în comunitate</i>	161
	<i>Încheiere</i>	164